

2. European Council Declaration on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence. Cologne European Council Presidency Conclusions, 3-4 June 1999. URL: https://www.europarl.europa.eu/summits/koll_en.htm (дата звернення: 12.11.2023).

3. The new transatlantic marketplace. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee. COM (98) 125 final, 11 March 1998. URL: <http://aei.pitt.edu/6799/> (дата звернення: 12.11.2023).

4. Буряк П.Ю., Гупало О.Г. Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навчальний посібник. Київ: «Хай-Тек Прес», 2007. 336 с.

5. Ковальов П. Взаємовідносини США з політичними структурами Євросоюзу. *Політичний менеджмент*. 2004. №6. С. 138-150. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kovalyov_vzaemovidnosyny.pdf (дата звернення: 12.11.2023).

6. Морозов С. Створення Європейської ради 1974 р.: інституалізація міждержавної співпраці в рамках Європейських спільнот. *Сторінки історії*. 2019. Вип. 48. С. 186–207. URL: http://history-pages.kpi.ua/wp-content/uploads/2019/09/48_14_Morozov.pdf (дата звернення: 12.11.2023).

7. Панченко Г.Ю. Євроінтеграція періоду «холодної війни» та позиція США / Г.Ю.Панченко. *«Холодна війна» 1946 – 1991 рр.: причини, перебіг, наслідки: статті та матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (28 лютого 2011 р.)* / Під ред. М.С. Буряна. Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2011. С. 99–106.

8. Священко З. США та ідея створення об'єднаної Європи. *Європейські історичні студії*. 2016. № 5. С. 51-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eis_2016_5_6URL (дата звернення: 12.11.2023).

9. Склярєнко Д.В. Концепція гегемонії в зовнішньополітичній стратегії США по закінченні холодної війни та її європейська складова. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2002. № 34. Частина 1. С. 66–72.

10. Чумаченко О. Формування функції антикризового управління Європейського Союзу в безпековій сфері на рубежі ХХ–ХХІ століть. *Етнічна історія народів Європи*. 2016. Вип. 48. С. 133–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2016_48_21

МІЖКОНФЕСІЙНЕ ПОРОЗУМІННЯ МІЖ ПРАВОСЛАВНИМИ ЦЕРКВАМИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ 1941-1945 РР.

Софія Іжук

Науковий керівник:
Віктор Доценко

Тема міжконфесійних відносин у роки німецько-радянської війни в наш час набуває гострої актуальності. Для розуміння сучасної ситуації у церковному середовищі важливим є дослідити питання конфронтації та порозуміння між православними Церквами різних юрисдикцій та канонічних статусів, взаємодії духовенства з окупаційною владою та впливу цих процесів на суспільство.

Питання стосунків представників різних напрямів православ'я в Українській РСР ставало предметом наукових зацікавлень та пошуків багатьох дослідників української церковної історії, починаючи від доби повоєнної еміграції і до сучасності, серед яких відомі історики І. Власовський, О. Лисенко, Ю. Волошин, Н. Стоколос, А. Смирнов та інші.

Початок німецько-радянської війни та встановлення нацистського режиму на території України спричинив суттєві зміни в церковному середовищі. Відносна релігійна свобода, що була на початку німецької окупації після тривалих гонінь на віру, сприяла як відродженню парафіяльного життя, так і інституційному переформатуванню Православної Церкви.

Облаштування українського церковного життя розпочалося на волинських землях. Категорично не погоджуючись повернутися під юрисдикцію митрополита Діонісія (Валединського) – очільника Православної Церкви в Генерал-губернаторстві, архієпископ Кременецький Олексій (Громадський) 18 серпня 1941 р. скликав обласний собор єпископів у Почаєві за участі чотирьох ієрархів. Вони проголосили створення Автономної Православної Церкви (АПЦ), очільником якої був обраний владика Олексій. АПЦ залишилася в підпорядкуванні Московського Патріархату, затвердивши за собою права автономії та водночас вказуючи на неможливість «утворити автокефалію самочинно». Також на соборі було позбавлено титулу екзарха митрополита Миколая (Ярошевича). Історик Церкви Іван Власовський та низка сучасних дослідників визначають, що саме такими почаївськими рішеннями було «започатковано конфлікт з владою Московської патріархії і розкол в Православній Церкві на землях України» [3, с. 204].

З автономією у складі Московської патріархії не погодилася частина українського православного духовенства і віруючих, що сподівалися на відродження автокефалії. Інституційне оформлення Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ) було розпочате Декретом митрополита Польської АПЦ Діонісія (Валединського) від 24 грудня 1941 р. про призначення єпископа Луцького і Ковельського Полікарпа (Сікорського) тимчасовим Адміністратором Православної Автокефальної Церкви на звільнених землях України з наданням титулу архієпископа.

Через гостру потребу висвячення власної ієрархії владика Полікарп на початку лютого 1942 р. скликав у Пінську церковний Собор. Було здійснено архієрейські хіротонії трьох єпископів; проголошувалось відновлення Української Автокефальної Православної Церкви із виведенням наступності від УАПЦ формації 1921 р., духовенство якої дозволялося приймати до складу нової церковної організації без перевисвячення [1, с. 378].

Після утворення двох православних центрів, очолюваних владиками Олексієм (Громадським) та Полікарпом (Сікорським), виникла гостра конфронтація між автономістами та автокефалістами. Головним предметом конфлікту ставало питання про канонічність церковної юрисдикції для Православної Церкви на українських землях під німецькою окупацією. Митрополит Полікарп доводив правочинність титулу Адміністратора УАПЦ і виступав за підпорядкування митрополиту Варшавському Діонісію. Свою позицію він обґрунтовував тим, що «автокефалія надана в 1924 р. Вселенським Патріархом не Польщі, а православної церкві на землях, які входили до складу Польщі» [5, с. 520-521]. Митрополит Олексій відстоював необхідність залишатися під юрисдикцією Московського патріархату до

того часу, «коли всі автокефальні Церкви, а разом з ними і Московська церква дадуть своє благословення на автокефальне існування нашої Церкви канонічною дорогою» [5, с. 523].

Протягом 1942 р. значно зросла кількість парафій УАПЦ; її церковна юрисдикція із поповненням числа ієрархів поширювалась на більшість українських територій, у т.ч. на частину парафій Харківської, Полтавської, Сумської, Курської областей [6, с. 727]. За церковні громади, що не визначилися із підпорядкуванням, точилася боротьба. Обидві Церкви вели активну пропагандистську роботу із звинуваченнями опонентів: УАПЦ називала автономістів «москвофілами», «ставлениками Москви», а АПЦ натомість таврувала автокефалістів як «неканонічних», «безблагодатних» [5, с. 523].

Гостру боротьбу між двома Православними Церквами загострювало втручання німецької адміністрації, яка прагнула використовувати релігійний фактор у своїх інтересах. Нацисти прагнули взяти Церкву під свій повний контроль, надаючи дозвіл на здійснення релігійних обрядів, та водночас перешкоджаючи піднесенню національно-релігійного руху і будь-якій політичній діяльності Церков. У цьому контексті окупанти з особливою підозрою ставилися до УАПЦ. До АПЦ з огляду на її лояльність ставлення було більш прихильне [4, с. 15-16].

Сильна об'єднана Церква була невігідна німецькій владі, тож вона робила ставку на роз'єднання церков та дотримання «балансу» між різними гілками православ'я. Розбрату в українському у церковному середовищі окупанти не лише не перешкождали, а й усіляко сприяли, дотримуючись політики «поділяй і володарюй» [2, с. 109].

Відповідно до вказівок центрального керівництва німці розпалювали протиріччя та загострювали конфлікти між Автономною та Автокефальною Православними Церквами, тим самим ще більше ускладнюючи міжконфесійну ситуацію в Україні. Як правило, вони залежно від обставин підтримували ту зі сторін, яку їм було вигідніше. У тих регіонах, де сильніші позиції мали автокефалісти, нацисти надавали підтримку Автономній Церкві. І навпаки, для послаблення автономістів окупанти ситуативно сприяли УАПЦ [4, с. 16-17].

Поступово в середовищі ієрархії обох напрямів, всупереч роз'єднувальному діям нацистського командування, почали переважати доцентрові настрої. Цьому сприяло розуміння частиною єпископату з обох сторін безперспективності та згубного впливу на паству церковного розколу, взаємних образ та претензій [8, с. 104].

Зустріч представників обох українських Церков, що відбулася в жовтні 1942 р. у Почаєві, після нетривалих переговорів привела до підписання «Акту поєднання», згідно з яким визнавалося існування Української Автокефальної Православної Церкви, яка має зберігати єдність з усіма Православними Церквами через митрополита Діонісія (Валединського), котрий оголошувався місцєблюстителем Київського митрополичого престолу до проведення Українського Помісного Собору. Своє інституційне поєднання тоді ж ієрархи обох Церков засвідчили молитовним єднанням. Дослідник А. Смирнов називає цю подію «безпрецедентною об'єднаною акцією, яка означала прорив українського православ'я і не мала аналогів у церковній історії України» [7, с. 303-304].

Однак заборона німецької влади та активний спротив групи архієреїв-автономістів, захоплених до цього окупантами, не дали змоги реалізувати потенційне об'єднання обох Церков [6, с. 19]. Подоланню розділення української

православної спільноти перешкоджала частина єпископів з обох сторін через особисті переконання, і також певною мірою позиція очільників українських Церков, котрі все ж не були задоволені результатами переговорів і побоювались втратити першість у новій церковній формації [7, с. 309].

Уже в грудні цього ж року митрополит Олексій (Громадський) визнав акт недійсним. Протягом 1943 р. відносини між двома Церквами залишалися напруженими, однак міжправославна боротьба точилася вже на нижчому парафіяльному рівні. Водночас частина духовенства обох течій намагалась уникати виконання розпоряджень нацистської влади, що прагнула встановити повний контроль над церковним життям в окупованих регіонах, брала участь у порятунку єврейського населення, виконувала капеланські обов'язки при відділах УПА. Така ситуація зберігалася до звільнення української території від нацистів та повернення радянської влади, у результаті чого частина єпископату емігрувала на Захід, а ті ієрархи, що залишилися (переважно автономісти), зазнали репресій [7, с. 359].

Отже, в роки німецько-радянської війни на окупованій території України існували дві православні Церкви: Українська Автокефальна Православна Церква на чолі з митрополитом Полікарпом (Сікорський), яка підлягала юрисдикції Варшавського митрополита Діонісія, та Автономна Православна Церква на чолі з митрополитом Олексієм (Громадський), що залежала від Московського патріархату. Відносини між ними були напруженими, відбувалися постійні конфлікти на церковно-канонічному та політичному ґрунті. Міжконфесійні протиріччя посилювалися втручанням окупаційної влади, котра використовувала Церкву у своїх інтересах і всіляко протидіяла консолідації українського православ'я. З боку обох сторін були зроблені кроки до примирення, однак через протидію внутрішніх та зовнішніх чинників спроба об'єднання так і не була реалізована. Руйнівні елементи міжконфесійного протистояння, закладені ще у роки німецько-радянської війни, і дотепер ускладнюють становище сучасного українського православ'я.

Література:

1. Буняк О. Становлення Української автокефальної православної церкви в роки Другої світової війни (за матеріалами НМІУ та ЦДАВО України). *Історія релігій в Україні: науковий щорічник*. Львів, 2017. Вип. 27. С. 373-383.
2. Веденеєв Д. В., Лисенко О. Є. Релігійні конфесії України як об'єкт оперативної розробки німецьких і радянських спецслужб (1943–1945 рр.) *Український історичний журнал*. 2012. № 4. С. 104-126.
3. Власовський І. Нарис історії Української православної церкви: В 4-х т., 5 кн. Київ, 1998. Т. 4: (XX ст.). Ч. 2. 399 с.
4. Волошин Ю. Українська православна церква в роки нацистської окупації (1941–1944 рр.). Полтава, 1997. 127 с.
5. Історія релігій в Україні: У 10 т. Київ, 1999. Т. 3: Православ'я в Україні. 560 с.
6. Мартирологія Українських Церков: У4-х т. Торонто; Балтимор: Смолоскип, 1987. Т. 1: Українська Православна Церква. 1207 с.
7. Смирнов А. І. Церковно-інституційні трансформації українського православ'я в роки Другої світової війни: дис. ... док. іст. наук: 07.00.01. Острог, 2020. 405 с.

8. Стоколос Н. Г. Конфесійна політика окупаційної адміністрації рейхскомісаріату «Україна» в 1941-1942 рр. *Український історичний журнал*. 2004. № 3. С. 91-111.

СТАНОВЛЕННЯ ЖІНОЧИХ ФЕМІНІСТИЧНИХ РУХІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТОЛІТТЯ)

Ірина Козлова

Науковий керівник:
Анжеліка Голуб

У тезах до конференції авторкою розкрито поняття «фемінізм», його витоки та першопричини. Осмислено деякі типи фемінізму. Звернуто увагу на особливості феміністичних рухів у Великій Британії ХІХ ст., зокрема на заснування перших жіночих організації (гурток, товариство) та деяких їх представниць.

Ключові слова: жінки, фемінізм, рівність, права, Велика Британія, гуртки, товариства.

Сьогодні в суспільстві активно обговорюються різноманітні феміністичні теорії. Загальновідомо, що жіночих підйомів було чимало в країнах Європи, насамперед у Великій Британії ХІХ ст. Багато рухів важко піддаються класифікації. У зв'язку з цим, ми ставимо за мету дослідити причини таких підйомів, спостерігаючи за остаточним розколом у фемінізмі, який відбувся в першій половині ХХ ст.

Існує багато версій поняття «фемінізм». Усі вони зводять до соціальної рівності жінок та чоловіків. Найпоширенішою з багатьох класифікацій (географічна, расова) є за ідеологічною спрямованістю, згідно з якою виділяють чотири основні типи фемінізму: ліберальний, марксистський і радикальний. Варто зазначити, що ці категорії є умовними і не відображають усього розмаїття та багатогранності різних теорій.

Досліджуючи виникнення ліберального фемінізму, можна сказати, що він базується на принципі правової рівності, а основним інструментом вважається реформа законодавства, спрямована на усунення дискримінаційних практик щодо жінок. Основна увага ліберального фемінізму зосереджена на публічній сфері й не аналізує владні відносини, котрі існують у сім'ях і приватному житті [1].

При вивченні концепції марксистського та соціального фемінізму виникає низка запитань. Соціалістичний фемінізм зазвичай виокремлюють у теорії кінця ХХ ст., тоді як марксистський фемінізм використовують для позначення різних сторонніх практик ХІХ ст. Відмітимо, що ці феміністичні теорії суттєво відрізняються від ідей Карла Маркса, деякі з них виникли раніше, ніж марксизм. При вивченні марксистського фемінізму зазначається, що в його основі лежить критика капіталістичного суспільства. Ключовим завданням тоді було визволення жінок, введення їх у сферу оплачуваної праці та залучення до класової боротьби [1].

Ми виявили, що поява жіночих суспільно-політичних рухів із вимогами рівноправності припадає на початок ХІХ ст. Це пов'язано із вимогами жінок щодо